

Graške pesni.

I.

Na tuji zemlji, bratje vi,
Sešli smo se nocoj,
Zbral naroda neznanega
Sinov se mal je roj.

Prijemljem kupico v roké,
Veselo dvigam jo:
«Bog živi vas, prijatelji,
Slovensko vso zemljó!

«Bog živi domovino nam,
Daj jasne ure ji,
Mirú in sloge solnce jo
Obsevaj večne dni!» —

In oglasi se sto glasov,
Kozarci zazvené — —
A koliko o željah teh
Je vedelo srcé?

Prijatelj! kaj takó sediš,
Kot bi brezčuten bil;
Zakaj molčiš, čemu bi se
I ti ne veselil? —

Brezčuten nisem, dragi moj,
To prosim, mi veruj —
Zakaj molčim? — zakaj sem tih?
V to misli moje čuj!

Kdo mogel pozabiti bi
Domače zemlje kdaj,
Saj vedno misli, želje vse
Hité le k njej nazaj!

Snežene gore, senčni gaj,
Ledine solnčne ve,
Kakó, kakó pozabiti
Vas moglo bi srcé?!

In naroda, da svojega
Pozabil naj bi kdo?! —
Kjer src v zvestobi bije mu
Ljubečih sto in sto?!

Kdo sreče bodre, čiste bi
Domovju ne želel?! —
Kdo žrtvovati v blagor mu
Bi vsega ne hotel?!

Želeti to ni težka stvar,	Kot zase naj deluje vsak,
Storiti to velja, —	Pokoja ne poznaj!
Ne bodi v ustih čuvstvo vam,	In da je dosti storil bil,
A bodi v dnu srcá.	Tem mislim se ne vdaj!

Želje ničesar ne store,	Dejanja vero potrdé,
Ne slova mnogo več —	Ljubezen tudi ž njo,
V dejanji le pokaži se,	In narodu v jasneje dni
Bojevnik ti goreč!	Mogoče zreti bo. —

Čemu ves hrup? — čemu besed?	Povedal sem, kar mi poprej
Na delo rajši vsak —	Težilo je srcé —
Naj bo mu vsak prekratek dan,	Pretrde pa besede vam,
Prezgoden vsak mu mrak!	Naj moje se ne zdé!

Alastor.

Boganovi.

(Piše Dragan.)

(Dalje.)

Jutro je bilo hladno, skoro mrzlo. Po noči je deževalo in žarki vzhajajočega solnca še niso imeli dovolj moči, da bi ogreli shla-jeno ozračja.

Na mali gozdni planoti zbrala se je družbica gospodov. Ločeni v dve skupini govorili so tiho mej seboj. Na jedni strani stal je nam uže znani stotnik pl. Klöhr z Dallerjem, na drugi Pavel z Egonom. Dva druga častnika stala sta mej njimi in ogledavala prostor, kakor bi iskala primernege kraja.

«Imaš mi morda še kaj sporočiti», izpregovoril je Egon potihoma Pavlu.

«Ničesar. Ako se mi kaj resnega pripeti, izroči pismo očetu in sestram pozdrav.» — Obraz mu je bil blede, toda miren. «Sicer pa», — pristavil je z lahnim nasmehom, «kdo bi mislil na smrt! Dobro sučem meč in menim, da se mi bode posrečilo kaznovati nesramneža.»

«Pavel», — dejal je Egon z mehkim glasom, «jaz temu nisem kriv in nerad sem pripustil, da se meriš z Dallerjem, ker . . .»

«Pusti to, bila je moja dolžnost!»

Na nasprotni strani je slonel ob drevesnem deblu Daller; malo-marno pušče cigareto, gledal je priprave za boj.

Bolj v stran sukal se je okrogel mož majhne postave; iz kovčega jemal je različne stvari ter je polagal poleg sebe. Vkljub jutranjemu hladu potil se je uže počeno; srdito gledal je pri svojem opraviilu in vedno mrmrljal mej zobmi. Poleg njega je stal drugi zdravnik Hausner in smehljaje poslušal jezečega se tovariša.

«Kaka neumnost! Ti mladi ljudje! Te ženske, vrag jih vzemi! — Radi njih je vse zlo. Sedaj se bijeta za nič, čez pet minut pa bode jeden ležal v krvi na tleh, ali pa oba, zdravnik pa pomagaj in reši! Kaka neumnost! Kako sladko bi še lahko spal! — Oj, ta mladina! Življenje si kratijo in pravijo, da branijo svojo čast. Vrag vzemi tako čast!»

Še srditeje je gledal na to ter hitel pripravljati platnene povoje, močno dišečo karbolno volno, niti in razno fino orodje.

«Ali ste pripravljen, gospod Sodič!» — S tem vprašanjem pristopil je k njemu stotnik.

«Pripravljen, pripravljen,» — jezil se je zdravnik. «Sedaj si lahko glave razbijeta. Taka mladeniča, — kakor jelke v gozdu, pa si strežeta po mladem življenji. Kaka neumnost!»

«Ne gre drugače, javno življenje, — mora se oprati,» — dejal je važno stotnik ter se obrnil na drugo stran, kjer so stali Pavel, Egon in poročnik Silen, priča Pavlova.

«Gospodje, vse je pripravljeno». — Pavel je molče prikimal.

Sovražnika stopila sta si nasproti.

Poročnik je še jedenkrat razložil vzrok dvoboju in pozval kakor običajno, nasprotnika, naj se pomirita.

Bilo je zaman; sekundanta sta odstopila.

Sodič je sédel na hrastov parobek, obrisal si potno čelo in še jedenkrat siknil: «Neumnost!»

«Nastòp!» — «Udri!»

Sablji zablistali sta se v jutranjem solncu, jeklo je udarilo ob jeklo. Če dalje hitreje vrtila sta se meča, udarec sledil je udarcu, — nasprotnika sta se zasopla, težko dihajoč sta se odmikala in zopet napadala.

Uže pri prvih mahljejih je izpoznal Pavel, da ima izurjenega nasprotnika pred seboj.

Vprl je svoj pogled v Dallerjev obraz, obličje bilo mu je blede, nepremično, le v očeh, sledečih vsakemu udarcu, bilo je življenje.

Za trenotek vjela sta se njuja pogleda.

«Kaj neki misli?» — dejal si je Pavel. Hotel si je sam nečesa domisliti. — «Kaj li hočem? — Neumnost!» siknil je mej zobmi.

Silen udarec nasprotnikov, kateremu se je komaj obranil, zmotil ga je zopet.

«Vrag, ubiti me hoče. — Čakaj!»

Zamahnil je urno, zasukal in udaril z vso silo preko Dellerjeve glave. Zadel je še ob jeklino, vendar je sablja zdrknila ob nasprotnikovej in zadela. V hipu pritekla je kri in zalila desno stran nasprotnikovega čela.

«Stojta!»

Nasprotnika sta obstala. Hausner stopil je k Dallerju, isto tako sekundanta.

«Nič ni,» dejal je ta malomarno, ter si obrisal kri raz čela.

«Mala praska, brez pomena», — rekel je Sodič; «sedaj je menda dovolj, kri je kri in to naj zadošča».

«Ne», — odvrnil je Daller mrzlo, «pogoji so drugi».

«Kakor hočeta,» — razsrdil se je mali mož, — «pa se ubijta».

«Dalje!» oglasil se je stotnik.

«Nastop!» — «Udri!»

Borilcema je stopila kri v obraz. Sedaj pa sedaj je pritekla Dallerju iz rane rudeča kaplja ter zdrknila po desnem sencu. Upehala sta se uže oba in skoro hropela. Pot ju je zalival. Z nogami razrila sta v malem krogu zemljo.

In vendar še ni bilo konca.

«Krasna borilca,» — dejal je stotnik mej odmorom.

Egon stal je s prekrižanimi rokami, obraz mu je bil bled, njegov pogled prestrašen, — spodnjo ustnico grizel je z zobmi.

In zopet sta nastopila.

Mahljejev sedaj ni bilo mogoče več razločevati, tako hitro so si sledili. Žvižganje ostrin, zvok udarcev in krhanje jekla provzročevalo je ušesu bolesten občutek.

Pavlu sililo je zopet ono nekaj v spomin. Mahal je krog sebe, odbijal in napadal, pri tem pa ga je mučila misel, da se mora nečesa spomniti. «Aha dvobojujem se», rekel je, kakor bi mu še le sedaj na misel prišlo, kaj da pomenja to strastno mahanje s smrtonosnim jeklom. «Smešno», — mislil si je zopet in vendar ni vedel, kaj se mu zdi smešno. Kmalu bi se bil glasno zasmeljal.

«Kaj bode udaril, dve ali tri? — Dolgo se brani.»

Zopet sta se ujela pogleda, sedaj strastna, divja. «Smrt tebi,» — čitala sta drug drugemu iz očij.

«Pa bodi tako», mislil si je še Pavel ter prestigel nov udarec. Drugi silnejši mu je sledil in še jeden, — zaskelilo ga je, toda skoro prijetno, zamahnil je še in čutil, da reže nekaj mehkega, — pogled ušel

mu je na stran, zagledal Egon, lahko se je zasmel, roka mu je omahnila, — glavo je nagnil naprej in zdelo se mu je, da pada, — pada globoko, neprestano . . .

Meča ležala sta na razritih, okrvavljenih tleh.

Daller stal je oprt na stotnika in Hausnerja. Z roko tiščal je levo stran prsij, okolu osinjelih usten igral mu je bolesten izraz, oči pa je uprl v nezavestnega na tleh ležečega Pavla, pri katerem sta klečala Sodič in Egon. Hotel je še nekaj reči, toda slabost ga je premagala, zatisnil je oči, glava povescila se mu je na prsi, — rahlo položila sta ga tovariša natrato. Kakor v sanjah čul je še besede Hausnerja, da je rana nevarna in tarnanje stotnikovo, potem pa je tudi njemu prešla zavest.

«Prokleta neumnost!» — srdil se je na drugi strani debeluhasti Sodič in hitel preiskovati Pavla. Iz globoke rane na glavi vrela je kri in rudečila zemljo.

«Kako je?» — vprašal je Egon z negotovim glasom.

«Slabo, presneto slabo! Rana je huda, če ne smrtna. Razbil mu je glavo. Težko bo kaj! Oj ti mladi ljudje! — «Kaj je dvoboj», — jezil se je dalje in hitel izpirati rano, «neumnost, največja neumnost!»

«Čast se opere tem načinom?! Bedarija! Kdor je čast izgubil, je ne dobi več nazaj, ako tudi deset nasprotnikov ubije.

Kaj je mari čast, kakor obleka, ki se zavrže in mesto nje nova obleče? Ljudje nič ne mislijo. Poštenjak je časten mož, in ako mu kdo reče, da je osel, radi tega še ni izgubil časti. Slabo dejanje uniči čast, ne pa surova beseda iz ust pijanca ali pretepača. Bo-li kdo pretepaču več veroval, nego poštenjaku? ako je tako, potem so oni, ki so v dvobojih ubili ali ranili največ nasprotnikov, tudi vredni največjega poštenja. Kaka neumnost, kaka nezmisel!»

Molčé je poslušal Egon zdravnika. Drugikrat bi ga bil zavrnil, danes pa mu tega ni bilo mari, mislil je le na Pavla, na Ano, Marijo in očeta, njihovo žalost in boleost. Srcé se mu je krčilo, ko je zrl blede lice ranjenčevo. Pred kratkim časom še zdrav in čil, ležal je sedaj tu nezavesten, skoro uže žrtev neizprosne smrti. — Očital si je, da je sam kriv temu; divji kes napolnjeval mu je dušo in v oči mladega lahkoživca so se silile solze ter padale na voščeno, nepremično obličje Pavlovo.

«Preskrbite nosilnice, z vozom ne gre, — preveč bi se pretresel,» — oglasil se je zopet Sodič.

«Tudi za Dallerja treba isto», — odzval se mu je Hausner.

«Kaj? Nosilnice pri belem dnevu in skozi celo mesto; kaj bodo rekli ljudje?» tarnal je stotnik, čuvši te besede.

«Kaj meni mari ljudje», — razhudil se je Sodič. Tu gre za življenje, razumete gospod stotnik! Zakaj pa niste mirili, saj ste vedeli, da se ne bodeta božala!»

«Nisem menil, da bode tako hudo,» — ugovarjal je stotnik.

«Sedaj je prepozno; pogledjte ju in recite, ali ju moremo peljati. Umorili bi oba.» —

Hausner je molčé prikimal.

«Torej le urno, podvizajte se!»

Stotnik se je udal brez ugovarjanja in odšel s poročnikom k vozovom, ki so čakali v obližji. — Sodič pristopil je k Dallerju, vzdignil ga na lahko s pomočjo Hausnerjevo in Egonovo in položili so ga poleg Pavla. Mirno ležala sta nasprotnika drug poleg drugega, nemi stali so ostali okolu.

Uro pozneje pomikal se je počasi žalosten sprevod proti mestu.

* * *

Marija in stari Boganov bila sta pri Slivarjevih. Gospa je zadnje dni precej okrevala, toliko bolj se je razveselila ljubih jej znancev. Tudi Anton se je pridružil in ker sta se stara dva skoro zatopila v svoje pogovore, stopil je z Marijo v sosednjo sobo ter jej razkazoval razne rodbinske slike. Očividno pa so bile njegove misli drugje, ker večkrat je pogledal svojo spremljevalko in videlo se mu je, da mu neko vprašanje iz misli ne gre.

Zadnje dni je bila Anina zaroka z Egonom. Praznovala se je sijajno in celo mesto vedelo je govoriti o sijaju, katere je baronica razvila pri tej priliki in o sreči Boganove hčere. Tudi Marija je bila tedaj pri baronovih; Slivarju bilo je to neljubo, dasiravno sam ni vedel zakaj. Samemu sebi ni hotel priznati, da se boji, da ne bi bilo morda bogastvo in razkošje plemenitaško naredilo na Marijo preglobokega utisa. Ta misel ga je mučila in hotel je zvedeti resnico.

«Je li tudi vas kaj omamil blek in kras baronske palače, gospica Marija?» — prašal je brez uvoda, skoro s pikrim naglasom.

«Omamil? Nevem kako bi se izrazila, da bi označila s pravo besedo one občutke, ki so me navdajali sredi ljudij, meni po mišljenji in življenji popolnoma nasprotnih. — Res je bilo vse lepo, da krasno urejeno, ničesar ni nedostajalo, kar ugaja očem in okusu, in vender mi skoro ni bilo obstanka mej vsem tem sijajem, — čutila sem se osamelo, dà, ptujo. Sladko smehljanje in tiho govorjenje baroničnih gostov bilo mi je sila zoprno; na vseh straneh čula sem le prazne besede, mrzle, ničevne, brez vsake prisrčnosti, ki ogreva srce in vzbuja mejsebojno zaupanje. — Baronica je bila kakor kraljica; vedla se je prijazno, pri-

srčno nas pozdravila, poljubila Ano, kakor mati svojo hčer, ter jo skoro s ponosnim naglasom predstavila navzočim kot Egonovo nevesto. Jaz sem videla oni večer baronico prvič; a ko mi je stala nasproti ter me merila s svojimi sivimi očmi, jela se mi je pri tem pogledu nehoté vrivati misel, da je ravno ona naša najhujša nasprotnica in ta misel mučila me je neprestano, tako da nisem mogla kazati niti tiste navidezne veselosti in zadovoljnosti, kakor so jo ostali. Ko se je začela vrsta napitnic ter je neki baron ali grof, ne vem kaj je uže bil, napil krasni zaročenki — Ani, tedaj pogledala sem zopet nehoté Egonovo mater. Oči uprla je v Ano sladko se smehljaje, a v tem njenem pogledu bilo je nakupičene toliko porogljive mržnje in zlobe, da me je v srcé zazeblo. Morebiti se motim, toda svojemu srcu in svojim občutkom ne morem zapovedovati. Jaz ljubim nepopisno svojo sestro, — razum mi pravi, da bode in mora biti srečna, a srcé ne veruje tega. Ana s svojo rahločutno in nežno naravo ne more biti srečna v krogih, ki ne poznajo ljubezni in srcá, ali tega vsaj kazati ne smejo.»

Nastal je kratek molk. Slivar je gledal zamišljen pred se. Marijino govorjenje ga je prijetno iznenadilo, ker se je uveril, da je bil njegov strah povsem prazen.

«Osamljeni bodete potem, kadar vas sestra zapusti», — rekel je slednjič.

«Nikakor ne, vsaj mi ostaneta še oče in Pavel.»

«A tudi za vas pride čas, ko vam bode treba zapustiti očetovo hišo». — Prijel jo je za desnico, katero mu je nehoté prepustila in nadaljeval: «Čemu bi prikrival? Ne umem sicer sladko govoriti in svoje ljubezni ne nosim vedno na jeziku, a odkrito in resnično vam povem, da vas ljubim. . . Ali mi zaupate?»

Presenečena čula je Marija te besede. Temna rdečica zalila jej je obraz; ni se nadejala tega in vendar jej ta izpoved ni bila neprijetna, jasno je postalo v tem hipu i njej, da ni samó radi Antonove matere prihajala.

«Marija, povejte, ali mi zaupate?» ponavljal je Slivar.

«Dà, dà Anton, sedaj in vedno.»

«Treba bode tudi na Marijo misliti; vedno ne more ostati pri vas, gospod Boganov», — rekla je Slivarica.

«Dà, prav imate,» — odvrnil je Boganov nekam otožen. «Otroci odraščajo in nas zapuščajo. Nù kaj pa stariši ne store vsega, da so le otroci srečni! Da le še Marijo vidim srečno, potem lahko v miru zatisnem oči, kadar me pokliče gospod. Dober otrok je in Bog daj, da se mi kmalu uresniči želja, videti jo združeno s poštenim mladeničem.»

«In če bi se vam ta želja hitreje spolnila, nego mislite, gospod Boganov?»

«Kako menite to, gospa?» — Slivarica se je kakor slučajno obrnila proti sosednji sobi in se pomenljivo nasmejala.

Boganovu se je zasvetilo v glavi. «Vas li prav umem? Anton?»

«Dà, dà,» — dejala je gospa ter mu podala roko: «Od vaše strani menda ne bo zapreke?»

«Moj Bog! Srčno bi me to veselilo; — boljšega sinovca si ne morem želeli.»

Kakor bi se bila dogovorila, vstopila sta v tem trenutku roko v roki Anton in Marija.

«Kaj sem rekla,» — smejala se je gospa; «to je šlo hitreje, nego sem sama pričakovala.»

Molčé je podal Boganov roko Antonu in ko je Marija skrila sramožljivo glavico na njegovih prsih, čutil se je starec vzradoščenega, kakor uže dolgo ne.

Zunaj na hodniku začuli so se nagli koraki. Ne da bi kdo potrkal, odprla so se vrata in notri planila je stara postrežnica bleda, zasopla.

«Kaj je?» rekel je Boganov trdo.

«Gospod! . . . gospod! . . . prinesli so . . . Pavla . . . oh! . . . ranjenega . . . hudó . . . na smrt. . . .»

Za trenotek bilo je starcu, kakor bi ga nekaj zgrabilo, davilo; prijel se je mize, da ne bi omahnil.

(Dalje prih.)

Nekaj o lepem.

(Piše —ni—.)

(Dalje.)

Na ta način soglasje poživiti je veliko naravneje, kakor če se to skuša izvesti šele po ovinkih s tem, da se pristna harmoniška vsebina brez kakega povoda nadomesti z umetno, torej neresnično. Lepota bodi taka, da nas draži in nagiblje, da stavimo neresnično vsebino, katero naj pa s posmehom zavrača. Sploh je neumljivo, kako bi kdo, ki čisto objektivno stopi lepemu predmetu nasproti, poskušal soglasje občutiti kot razglasje, kot nekaj grdega, tako, da bi se prvotno soglasje zatemnilo. Predmet sam bi nam moral ponuditi priliko in to je le možno pri razglasji. Lepoto umetno oživljati, tako da bi pot vodila skozi umetno in neresnično vsebino, jako je čudno in vedno je še

vprašanje, ali se pri opazovanju lepega predmeta res kaj takega v subjektu godi. Vrniti se moramo k soglasju, torej smo se morali, ne da bi imeli kak povod, napotiti od soglasja proč in preiti k napačnej vsebini. Stvar je marveč ta, da celote kot take ne moremo na jedenkrat pregledati in obseči, da se subjekt le z jednim samim delom more intenzivneje pečati in na ta način navidezno pridemo res do razglasja, ker je zveza pretrgana. Čim bolj se pa naziranje celote popolnjuje, tem močnejše pojavlja se soglasje, ki prošinja vse dele kot skupno pravilo. Celota se je oživila, ne da bi nam bilo treba zatekati se k umetnej vsebini.

Lepota ni nikak agregat, nego organiška celota. V njej imajo vsi deli določen prostor in vsakemu je odločena naloga. Vsi težé k jednemu smotru in ta smoter je vsestransko soglasje, katero je končni namen. Po namenih pa deluje samo duh, in ker je soglasje njegov namen, zato je ta duh duh soglasja. Premagano razglasje podaja lepoti življenje, delovanje po namenih povzdiguje to življenje do duševnosti.

Duh lepote mora pa biti prost duh, in to je v resnici. Opravilo, v katerem se vedno in vedno staro ponavlja, zdi se nam neprosto in robsko, in stari Grki so radi svojega estetiškega ukusa rokodelska opravila smatrali zaničljiva (*τέχνη βάναισος, βάναισοι*). Če vidimo koga, ki dan na dan isto in isto ponavlja, stane nas precej zatajevanja, da si ga moremo misliti kot prostega človeka. Oddaljiti se od starega pravila in pokazati lastno voljo, v tem je prostost. Pa tudi tukaj lahko zaidemo v neprostost, in človek postane služabnik in rob svojih strastij in svojega poželjenja, če se ne čuva. Vladanje samega sebe v prostosti je neobhodna zahteva.

Isto velja pri lepoti. Kršenje posamnega pravila pričuje o prostem delovanju, pa to kršenje se ne sme razširiti v splošno brezpravilnost, nego vršiti se mora vedno z ozirom na višje pravilo. To splošneje pravilo vlada vsa nižja, ki so pod njim in podaja celoti izraz prostosti. Celota ne robuje posamnemu zakonu, dovoljeno jej je prosto gibanje, pač pa se mora pokoriti višji zapovedi. Po tem potu smo odstranili protislovje iz zakonitosti v prostosti in prišli do novega sestava, sestava prostosti. Črta valovnica n. pr. vedno preminja zakon svojega postajanja, sedaj se vzdiguje, sedaj pada, pa ta izpreminjava ni brez vsakega reda, ampak ima višje pravilo. Čim pogostejša je izpreminjava, tem mnogovrstnejša in bogatejša je slika, tem gibčnejša in prostejša je celota. Poteze popolne človeške postave so najlepše, ker so izraz najvišjega duševnega življenja, katero poznamo. Isto je pri glasbeni lepoti, pri barvah, mislih in čuvstvih in sploh povsod, kjer moremo govoriti o lepoti.

Celota obsega zmerom več členov. Ker nam pa vse, kar je krepko, bolj ugaja kakor ono, kar je šibko, gledati moramo pred vsem na kolikost v celoti in v posamnih delih. V tem oziru zahtevamo z estetiškega stališča, da je vse kolikor možno krepko, deli in celota. Pa tudi mnogovrstni morajo biti deli, ker je mnogovrstnost in obilica kvantitativna določba. Da se pa kakemu členu ne godi krivica, biti morajo vsi urejeni, to je, vsak imej najvišjo stopinjo popolnosti, ki je možna z ozirom na celoto. Večjo moč ima pa ona vsebina, ki je nova, razgledna in razločna, ker nas bolj zanima vse, kar je novo, torej kar predstavljanje pospešuje, in ker imata razglednost in razločnost v nasprotju z abstraktnim in nerazločnim večjo kvantitativno vrednost. Popolnost v skupini več členov privede nas do sestava popolnosti.

Da je lepota dovršena, zadostiti mora tudi obliki značilnosti. Vsi deli lepe celote morajo biti pomembni, imeti morajo najvažnejše znake predpodobe. Nikakor ne smejo biti sama kopija, ker bi na ta način s strani značilnosti celota zgubila estetiško vrednost. Sofoklejeve ali Homerjeve postave imajo na sebi res izraz vzora, kakor si ga je ustvaril pesnik ali kakor si ga na podlagi pesniških del ustvarimo mi. One so resnične, ker nam predočujejo vzor v najvažnejših potezah. Oblika značilnosti, upotrebljena pri več členih, pri sistematiškeji enoti, tvori sestav resničnosti.

Ker je lepota popolno predstavljano soglasje, tudi ne greši proti obliki pravilnosti. Soglasje nam sploh ne podaja povoda, da bi je predrugčevali ali pa nadomeščali; kajti le razglasje sili subjekt k temu. Oblika pravilnosti je nastala le radi razglasja, ki se javi v popolnem predstavljanji; ker pa lepota kot celota ne trpi trajnega razglasja, ni nobene težave, da ostane tudi v tem oziru čista. Pri množici členov nastane iz oblike pravilnosti sestav, kateri lahko imenujemo sestav čistote.

Da se prvotna nezakonitost, nepravilnost in nenravnost odstrani, stvarja se umetna vsebina, ki je vzeta iz zasebnega subjekta; na mesto nazakonitosti in nepravilnosti stavi se umetna zakonitost in pravilnost, na mesto nenravnosti napačna nravnost in se sistematiško izvede in na ta način dobimo umeten sestav zakonov, napačen sestav pravil in nraštvenih nazorov. Človek se sprijazni z razglasjem, bodisi da je uže iz mladih let nanj navajen, da so z le-tem zvezani prijetni spomini ali pa da se laska njegovim individualnim ali narodnostnim čuvstvom ali pa, ker se zanima za zgodovino svojega predmeta. Jako primernih vzgledov za privajenost na vseskozi grda razmerja imamo v različnih modah (krinolina).

Množica členov, ki bi se klanjala sestavom čistoti, popolnosti, resničnosti, prostosti in jedrnosti, bila bi popolnoma lepa in vse te prednosti združene tvorijo sestav klasičnosti. Klasiško lepo je dobro urejena organiška celota, ker vsa pojedina pravila slušajo splošno pravilo, v klasiško lepem vlada prostost, ker ima obilico prememb, toda ta prostost je razumna, klasiško lepo je popolno, ker so vsi deli močni in dobro vzporejeni, ker je novo, razgledno in razločno, klasiško lepo je resnično, ker so vsi deli pomenljivi in ker je celota primerna slika svojega vzora, dalje se ne pregreši proti čistoti, ker je klasiško lepo popolno predstavljano soglasje in ker se ogne nepopolnemu predstavljanju.

(Dalje prih.)

Črtice o blaznosti.

(Napisal Fran Goestl.)

(Konec.)

V.

Pojavljanje sličnih duševnih in telesnih lastnostij pri članih jedne rodbine opazamo istotako pogosto, kakor podedovanje raznih boleznij. Opazovanje in izkušnje dovedle so uže zelo zgodaj do tega izpoznanja. Ženitve mej bližnjimi sorodniki so bile radi tega prepovedane skoro pri vseh narodih, in Spartanci izpostavljali so celo slabotne otroke, da bi se po njih ne oslabel bojeviti narod. Znanstveno razvil in dokazal je pa teorijo o podedovanji zlasti Darwin s svojimi duhovitimi spisi.

Le one bolezni so podedovane, ki so vsaj v svoji kali dane človeku uže takoj pri razvitku, ne smemo jih torej zamenjati s slučajno se pojavljajočimi pri raznih članih kake rodbine. Ločiti od njih moramo prirojene, ki se pojavijo takoj pri novorojencu. — Podedujejo se le nekatere bolezni, mej tem tudi živčne in možganske, v prvi vrsti blaznost.

Podeduje se ali od očeta ali od matere ali od obeh. Ako sta oba roditelja bolna, pojavlja se navadno bolezen v hujši meri pri otrocih; ako boleha jeden, podeduje otrok nagnenje ali dispozicijo k bolezni, iz katere se ta izcimi pozneje pod raznimi slabimi vplivi. — Ako se podeduje bolezen starišev na vnuke, torej preskočivši jedno zdravo generacijo, zovemo to atavizem. Ne podeduje se pa samo jedna dotična

bolezen; razne možganske in živčne bolezni (neurose) in razne vrste blaznosti (psychose) menjavajo se lahko pri podedovanji, običajno pa opazamo, da so v poznejših rodovih hujše in nevarnejše torej «gradatio in peius».

A ne samo bolezni, tudi pogostejši moralčni izgredi, mnogi samomori, običajno pijančevanje so prevelike važnosti za razsojo vprašanja o podedovanji.

Vpliv podedovanja se ne da vselej dokazati. Zlasti pri nezakonsko porojenih ne moremo vedno poizvedeti zanesljivih poročil o stariših in dedih.

Vkljub temu je podedovanje prevelike važnosti ne le za zdravništvo temveč tudi v obč. Dasi so potomci bolnih roditeljev lahko popolnoma zdravi, vendar je nevarnost za obolenje, ali za razvitev bolezni iz močne dispozicije povod, da se skrbno varujejo vsega, kar bi utegnilo škodovati zdravju. Zlasti pa je treba podvojene skrbnosti in pazljivosti takim članom, ki kažejo že dispozicijo ali celo pojave bolezni. Posebno treba je bolniškega sveta pri ženitvah, žal, da se za to navadno malo kedo pobriga, ker odločujejo navadno drugi oziri. Vsakako svariti je pred osebami, ki sta obe iz rodbin obremenjenih z boleznimi, ker se s tem nevarnost za potomce podvoji; zveze uže bolnih pa naj bi se povsem zabranile.

Mej židi, ki so pri ženitvah omejeni na svoj rod in mej katerimi zakoni mej sorodniki niso redki, opazamo razmeroma mnogo večje število blaznikov nego mej drugoverci. Na Italijanskem je blizu štirikrat, na Nemškem več nego dvakrat toliko blaznikov mej židi kot mej drugoverci. — Isti razlogi razjasnujejo nam pogostejše blaznosti med ekskluzivnimi aristokrati in mej vladarji. Zgodovina navaja nam za slednje zelo mnogo žalostnih dokazov

Razni učenjaki podajajo nam rodbinske liste posameznih rodbin, iz katerih povzamemo, da se blaznost pojavlja včasih skoro pri vseh potomcih v drugem, tretjem, četrtem rodu, ter da so le nekateri zdravi, ki pa tudi nimajo vedno zdravih potomcev. To so seveda ekstremni slučaji, navadno se bolezni v tako grozni meri ne pojavljajo; ali baš ti ekstremni slučaji, dasi hvala Bogu, redki, so zelo poučni in dokazljivi.

Žal, da se ne morem spuščati v obširnejšo razpravljanje tega važnega poglavja.

Da se blaznost pojavi vsled raznih duševnih razvnetij, je sicer možno, zlasti pri onih, ki imajo dispozicijo do bolezni, a nikakor ni tako navadno, kakor nam to slikajo romanopisci in dramatik. Posamezni strokovnjaki poročajo o nekaterih slučajih, kjer se je blaznost

razvila po imitaciji. Tudi v teh redkih slučajih je bila pri dotičnikih dokazana predispozicija. Jaz sem imel priliko, da sem opazoval v dunajski blaznici dve sestri. Najprvo blaznela je starejša, mlajša jo je čuvala ter jej stregla z vso skrbjo in ljubeznijo. Starejša bližala se je ozdravljenju, kar oboli mlajša in njena blaznost bila je zvesta kopija one pri stareji sestri. — Sicer pa občevanje z blazniki nima za zdrave nobene nevarnosti, kakor je to sem ter tje razširjeno mnenje.

Blaznost je bolezen možganov, torej umevamo, da jo druge možganske in živčne bolezni pod gotovimi pogoji povzročijo, istotako včasih poškodbe na glavi; — opažamo jo tudi v spremstvu z neurozanci (vidovico, božjastjo, hysterijo, hipohondrijo) in sem ter tje pri ali po vročinskih boleznih.

Blaznost pojavi se lahko tudi po otrovanji in sem šteti nam je pogosto zblaznenje vsled nezmernega pijančevanja.

S tem bi označili, seveda le v glavnih potezah, obče pogoje in vzroke blaznosti.

Blaznost pojavlja se kot jednokratna, kratko ali dolgo časa trajajoča bolezen ali pa v perijodiških ponovitvah. Tudi se lahko združuje več vrst blaznosti.

Zelo velike važnosti je vprašanje ali je bolezen ozdravljiva ali ne? V obče prevladuje mej ljudstvom glede ozdravljenja krivo mnenje, da se malo blaznikov povsem ozdravi. Sicer se dosega s primernim lečenjem večkrat prav dober uspeh, v obče seveda je število ozdravelih še vedno nepovoljno.

Kolikor dalje časa uže traja bolezen, tem manj je upati ozdravljenja. Največ ozdravljenj se opazuje v prvih mesecih; mnogo manj v teku drugega pol leta in le izjemoma še pozneje. — Kolikor hitreje in burneje se blaznost pojavi, tem raje se ozdravi bolnik. Ako se dolgotrajna blaznost nakrat zboljša, je nevarnost za ponovitev bolezni večja, nego tedaj, ako se polagoma ozdravi. — Blaznosti pri bolnikih z dispozicijo k bolezni dado v obče boljše, pri bolnikih s podedovano boleznijo pa v obče slabšo prognozo. — Isto tako vpoštevati se morajo pri prognozi vsi momenti, ki so v zvezi s pojavljenjem bolezni. Za prognozo važni so tudi pojavi blaznosti same. Torej se more le v posameznih slučajih z upravičenjem izreči sodba o bolezni sami, o njenem verjetnem preteku ter eventualni ozdravitvi. V to vsposobljen je strokovnjak, katerega poleg vede podpira tudi lastna izkušnja.

Samo ob sebi je umevno, da nikakor ne moremo podajati popolnih znanstvenih razprav; priobčiti smo hoteli le nekoliko važnih črtic

o blaznosti, ki naj bi služile v občini pouk. Saj je vsakomu izpoznanje raznih boleznij gotovo uže radi tega važno, da se vé čuvati zdravju kvarljivih momentov. Zdravnika običajno povprašamo za svet še le tedaj, ko se je uže kaka bolezen pri nas pojavila — večkrat pa bi lahko zabranili bolezen, ako bi vedeli higijeniške pripomočke ter jih uporabljali začasno. A ne le pri sebi in svojih, tudi pri drugih lahko zelo blagodejno delujemo s poukom. Šola bi v tem oziru lahko marsikaj storila; kar se v šoli ne more, nadomestila bi lahko leca. — Poljudna predavanja in spisi, ako se gibljejo v pravih mejah, so izvestno dober pripomoček k razširjanju teh potrebnih vednostij. Nikdo pa zaradi tega ne sme misliti, da je uže proučil vedo, ako je prečital nekaj dotičnih knjig, nikdo ne sme misliti, da mu to lahko nadomesti zdravnika. — Ne, le kot prva, kot elementarna veda naj ga navaja k temu, da pazi in skrbi za zdravje, ter da pravočasno išče pomoči pri veččaku.

Tudi pri blaznosti je treba pravočasno iskati zdravniške pomoči; kolikor pozneje, tem slabše za izid boleznij. — Zlasti naj se obrača skrb na osebe, ki so iz rodbin, v katerih je nevarnost za podedovanje, kakor smo to uže poprej omenili. Kakor pred bolnico, tako zlasti pred blaznico vlada še nepopisen strah. Poznam ljudi iz inteligentnih slojev, ki so v tem oziru polni predsodkov. In vender, kdor je le jedenkrat imel priliko, da je videl uravnavo teh zavodov, izpozna, kako krivo je to mnenje. Še mnogo bolj, nego bolniku, treba je blazniku izvedene postrežbe, katere doma tudi pri najboljši volji in največjih denarnih žrtvah dostikrat ne more imeti. Razun tega je blaznik večkrat sebi in obližju nevaren in uže radi tega nadzorstvo težavno. — Za domačo oskrb primerni so le histeriški in hipohondriški ter nekateri manijakališki bolniki, pri katerih to zdravnik potrebnim izpozna. V blaznicah zdravijo se bolniki z vso znanstveno pomočjo in vspehi so povoljniji nego v domači oskrbi.

Posamnih blaznostij opisovati se mi ne zdi potrebno, ker imamo Slovenci uže tak spis, (kolikor je meni znano, dozdam jedini iz te stroke), iz peresa strokovnjaka doktorja K. viteza Bleiweisa, v »Ljublj. Zvonu«. — Omeniti hočem pa na kratko pojave, katere prištevamo blaznostim, ki pa niso nastali vsled poznejšega obolenja, temveč vsled nezadostnega razvitka možganov; ki se kažejo torej uže v zgodnji mladosti ter (kakor umevno) niso povsem ozdravljivi.

Po tem, v kolikor je trpel razvitek, ločimo razne stopinje bebvosti ali idijotizma. Ako se ta združuje z velikim zaostanjem telesnega razvitka imenujemo to kretinizem. — Uzrokov idijotiji je iskati pogosto uže pred rojstvom, največ pa v zorni mladosti. Znano je, da je kreti-

nizem v nekaterih hribovitih krajih zelo razširjen. Po rojstvu pa vplivajo mnogi vzroki k pojavu bebavosti; — anatomske nenormalnosti, bolezni, in druge škodljivosti, ki zabranjujejo normalni razvoj možganov.

V največji meri je bebec povsem apatiški, le glad in žeja ga prisilita, da zadosti, ako tudi dostikrat povsem neprimerno, tem potrebam. V ostalem je brez vsega duševnega delovanja in nesposoben tudi za telesno. — Vender so bebci v obče zelo razdražljivi in v svoji besnoči včasih jako nevarni.

Pri slaboumnem je vsako duševno delovanje zelo otežkočeno, torej je tudi vsakej višjeji izobrazbi nepristopen. Vender pa se lahko priuči mehaniškemu delu in je torej v človeški družbi kolikor toliko uporaben.

Duševne zmožnosti, v kolikor so, dasi v najmanjši meri, razvite, moremo z največjo vztrajnostjo nekoliko vzboljšati in povekšati. Razun tega dobrodelno vplivamo z odstranitvijo vseh poslabšujočih momentov. In v teh ozirih prizadevajo si ustanove za bebce delovati in dosejajo kar je možno.

Morališko idijotijo zovemo ono, kjer se ni razvil čut za pravost, za dostojnost in zakonitost. Ti nesrečniki so podobni zlobnežem, katerim ni nič svetega, nič neprimernega, ki ne poznajo nobenih, tako onih mogočnih čuvstev ljubezni, prijateljstva, spoštovanja, časti, vesti, poštenja. — Ločijo se od zločincev v tem, da ne delujejo iz zlobnosti, da si niso svesti svojih prestopkov, a tudi, da očitno kažejo svojo idijotijo ali slaboumnost. Pravo izpoznanje tega stanja je zelo važno v sodnijskem oziru, da se ne kaznuje oni, ki greši vsled bolezni in torej spada v blaznico in ne v ječo, a tudi, da se ne oprosti zločinec, ki se sklicuje morda na to bolezen, hoteč s tem izogniti se kazni. Razsodba po natančni preiskavi ni težka.

Katoličanstvo in pravoslavje

v bivšem poljskem kraljestvu.

(Piše —oě—)

(Konec.)

Leta 1712. je sklenil zbor zakon, kateri prepoveduje sprejemati akta z ugodno vsebino za pravoslavne; po tem zakonu se ni smela vložiti niti prošnja za kraljevo pomiloščenje.

Za časa mejvladja se je zopet izdal zakon (leta 1732.), v katerem je določeno mej drugim to-le: Katoliška cerkev ni dolžna trpeti zraven sebe kakega drugega veroizpovedanja; pravoslavni nimajo nikake volilne pravice v nobeno korporacijo. — Njihovi duhovniki ne smejo hoditi javno po poti s sv. zakramenti; njihov krst, poroka in pogreb ne sme biti brez dovoljenja katoliškega duhovnika, kateremu morajo za to plačevati odmerjeno takso, kakor katoličani. Javni pogrebi se pa pravoslavnim popolnem prepovedujejo; pokopavati morajo mrliče po noči. V mestih morajo biti drugoverci pri katoliških sprevodih (procesijah). V vaseh ne smejo imeti pravoslavni zvonov pri svojih cerkvah. Otroci mešanih zakonov morajo biti katoliki in celó pastorčeta katoliškega očima morajo sprejeti katoličanstvo. — Kanoniškega prava se morajo držati tudi drugoverci.¹

Na zboru l. 1764. se je določila smrtna kazen za one, kateri prestopijo iz katolicizma v kako drugo veroizpovedanje. Istotako se je določilo zakonito, da se mora uvrstiti mej tlačane (chlopami) one sinove pravoslavnih svečenikov, kateri si do svojega 15. leta niso preskrbeli svojega stanu.²

To so nekateri podatki iz poljske zgodovine, kateri nam jasno kažejo, kako je delala poljska vlada, plemstvo in svečeništvo proti pravoslavju. Oni nam pa tudi odločno odgovarjajo na vprašanje: od kod izvira sovraštvo pravoslavja proti katoličanstvu? Ni nam pa treba še posebej razjasnjevati tega vzroka, ker zgodovinska fakta govoré jasno dovolj. Vendar opomni'mo, da uprav s takim postopanjem so kolikor toliko provzročili Poljaki propad svoje domovine in prestop združenih Rusov v pravoslavje. Toda o zadnji zadevi v sledečem odstavku, v katerem si hočemo natančneje ogledati jezuitsko postopanje.

II.

Kakor je znano, prestopilo je več milijonov pravoslavnih Rusov Belorusije, Volinije, Litve, Malorusije in Podolije v unijo z Rimom. Pri zgoraj navedenih razmerah ni bilo to nikako čudo. Vender jezuiti niso bili še zadovoljni s prosto unijo. Ta jim je imela služiti le kot most v latinstvo. S preišljeno taktiko so znali tudi svoj smoter doseči. Prestopali so v unijo, da bi bil njihov trud manjši, vseh pa tem večji.

¹ Moraczewski t. I. 195.

² Vol. leg. VII. str. 8 in 40.

Samo na ta način so se nadejali, da uvedó latinsko reformacijo mej unijate, kateri so se trdno držali starih običajev in čiste slovanske liturgije. Stopali so v unijatske samostane, iz katerih so se potem pospevali na škofovske stolice, od koder so mogočno vplivali na duhovščino in narod, vzbujaje preziranje slovanskega obreda in celó unije.¹ Po Zamojskem zboru (1720) se je še povečala ta latinska reformacija. Uveli so nekatere nove praznike, spremenili deloma obrede, uničili v cerkvah ikonostase, prikrajšali cerkvena oblačila, uveli pri službi božji zvončke, odpravili prejšnjo domačo opravo svečnikov ter zapovedali britje brade. Oba obreda sta se zlila tako tesno drug v drugega, da so opravljali službo Božjo v unijatskih cerkvah neoženjeni duhovniki latinskega obreda in nasprotno unijatski svečeniki v rimsko-katoliških cerkvah.

Nikako čudo, da so vzbudile te novotarije, kakor tudi že navedeno večletno brezobzirno postopanje proti vsemu, kar je bilo pravoslavno; nevoljo v konservativnem ruskem narodu, in da je ta čakal samo ugodne priliko, da bi se znebil tega ptujega, zoprnega mu vpliva.

Na čelu te reakcije je stal metropolit Josip Sěmaško. On je ustanovil nova semenišča za mlade duhovnike in strogo prepovedal prestop iz jednega obreda v drugi, kar so večkrat storili tudi papeži v svojih bulah², a goreči jezuiti se niso zmenili za nje. Kar je bilo menihov latinskega obreda v unijatskih samostanih, morali so se povrniti tekom šestih mesecev k svojemu obredu, drugače so se morali pokoriti slovanskemu.

Šel je pa metropolit predaleč; naredil je korak, katerega sicer ne odobravamo, — a bil je naravna posledica gori navedenega postopanja poljske vlade in jezuitov. Toda unijatski škofi niso »potegnili svoje duhovščine in ljudstva radi strahu pred knuto (!) in sibirijo v razkol»; tudi ni »odvedla ruska vlada l. 1839. z zvijačami in izdajstvom naenkrat tri škofije v razkol kar z eno potezo . . .»³, ampak to je storilo svečeništvo in ljudstvo radovoljno. Na izvestnem Polockem sinodu je naredilo 1305 svečnikov in menihov z lastnoročnimi podpisi konec uniji. Samo 12 svečnikov v Beloruskej in 6 v Litovskej oparhiji ter nekoliko menihov je odtegnilo podpis. A še ti so prestopili kmalu pozneje skoro vsi. Bil je pa mnogo svečnikov, kateri so bili uže prej pravoslavni, od katerih torej ni bilo treba podpisov.

Nikogar pa ruska vlada radi vere ni mučila ali pošiljala v Sibirijo, kakor tako radi trdé nasprotniki Rusov, a brez dokazov, izmišljujé

¹ Odpowiedź na broszure: «O przesładowaniu kościoła kat.» str. 34 in 35.

² Prim. «Magnus dominus» leta 1595, «Demandatam coelitus» l. 1743 in «Inter plures» l. 1744.

³ «Rim. Kat.» III. 148, 149.

si zato čudne bajke. Da razvidijo čitatelji njihovo verodostojnost, navedemo tukaj dvoje primerov.

Priprosti narod je vzprejel pravoslavje z radostjo, ker je ostal v njem na prejšnje čase še živ spomin. Samo nekatere vnanjosti so vzbudile nekoliko pozornosti, in nastala so tu pa tam mala nesoglasja, posebno kjer so židi hujskali narod. To priznavajo celó gojenci poljskih jezuitov, kakor Alfred Mlocki.

Da bi očrnil prestop unijatov v pravoslavje, pripoveduje poslednji jako «ganljive» dogodbe iz te dobe. Ako bi bilo v teh le količkaj istinitosti, morale bi človeka ganiti; a da so skozi in skozi izmišljene, kaže uže njihova vsebina.

Metropolit Josip Sěmaško, pripoveduje omenjeni jezuit, menil je priti v Lyskov, da bi pregovoril ljudstvo in menihe za prestop v pravoslavje. Toda narod je sklenil rajše umreti, nego prestopiti v «shizmo». Ukrenil je celó, da Sěmaška — obesi. Prišedši tja ni mogel doseči metropolit ničesar. Ker se mu menihi niso hoteli udati, začel jih je grozno mučiti, v mrazu in gladu so morali bosonogi — gnoj kidati. Meniha Bocewicza je zaprl v tesno sobo pod streho in ga moril z gladom. Blizo smrti si je želel izpovednika, a metropolit ga ni pustil k njemu, hoteč izpovedati ga sam. A Bocewicz tega ni hotel in je neizpovedan umrl. Po njegovi smrti je razposlal vse druge «v žrtvo razkolniškim popom» (na pastve popom schizmatyckim) . . .

Koliko more biti na tem istine, razvidno je uže na prvi pogled. K temu še pristavimo, da leta 1839., ko se je baje vršil gori navedeni prizor, v Lyskovu ni bilo ni menihov, ni samostana, in v matrikah ni ne duha ne sluha po kakem Bocewiczu.

Še grozovitejša je bajka o Torokanskem menihu F. Michniewiczzu, kateri je baje do smrti mučil svečenika Baranowskega. Torokanske menihe je imel Michniewicz v hlevu, gonil jih na najgrša dela, mučil jih z gladom in žejo ter jih natezoval v svoji pijanosti. Baranowskega je baje zaprl v podzemlje, kjer ga je pustil več dnij brez jedi in pijače. Ker se je pa še branil vzprejeti pravoslavje, ukazal ga je pretepstí do krvi, pestil ga sam ter mu izbil zobe. In tako izmučen je prominol Baranowski v zaporu, a njegove tovariše, kakor Czernieckiego in Holynca, e zapiral še nadalje v hlev, kakor prej.

K tej pripovedki, katera je ravno take veljave, kakor prej navedena, še pripomnimo, da Baranowski ni bil nikdar v imenovanem samostanu, temveč živel je in umrl (leta 1837.) v Žirovicah, kjer so mu priredili pravoslavni bogoslovci svečan pogreb. Michniewicz je pa postal menih še le leta 1843., zatorej ni mogel mučiti Baranowskega, ako je umrl ta uže šest let prej.

Takih primerov kar mrgoli v poljskih in slovenskih spisih, kateri so posneti iz poljskih virov. Vsi nam kažejo jasno, da se dotičniki držé gesla: «Namen posvečuje sredstva».

Namen teh vrstic nikakor ni bil ta, da bi zagovarjali Rusijo in pravoslavje, ker niti prva niti drugo ne potrebuje naše pomoči. Te vrstice naj bi samo odprle oči onim, ki delajo na istotak način tudi pri nas, kakor so delali Poljaki, katere povzdigujejo naši latinizatorji kot nedolžne mučenike v deveta nebesa. Vspéh lahko postane tudi pri njih istotak, ako pojdejo tem potem dalje (Trst!). Mislimo, da iz navedenega si lahko razjasnijo vprašanja: ali so Poljaki res čisto nedolžni? ali so sredstva jezuitov in njihovih zaveznikov res čista? in kdo je vzrok sovraštva pravoslavnih Rusov proti Poljakom v verskem oziru?

Ako je poslala ruska vlada nekatere škofo in duhovnike iz jednega kraja v drugi, a ne v Sibirijo, ni storila tega zato, ker so bili zvesti katolicizmu, pač pa zato, ker so zlorabljali svoj poklic, vtikali se v reči, ležeče izven njihovega področja, — v politiko, blagoslavljali prelivanje krvi in pripravljali poljski upor leta 1863. Katera vlada bi pa ne bila postopala jednako v takem slučaju? Dà, «Rusija drvi nasproti krvavi revoluciji», kakor piše «Rimski Katolik», ako ima take podanike, ki gredó roko v roki z nihilisti, kateri, kakor piše isti list, «povspešujejo težnje katoliške cerkve».

Vestnik

Akademično društvo „Slovenija“ na Dunaji je imelo 26. aprila I. redni občni zbor za letni tečaj 1894. Po odobrenem zapisniku poroča t. predsednik o došlih in odposlanih pismih. Iz poročila t. tajnika je posneti, da je društvo od lanskega leta po vzprejetji novih pravil in poslovnik, vrlo napredovalo; življenje v klubih, posebno v tehniškem in slovstvenem, bilo je jako živo. Društvo se je pokazalo v javnosti kar najčastnejše dné 31. prosenca o priliki slave petindvajsetne. — Društveni odpravilnik kaže številke, kakor nobeden prejšnjih tečajev: došlo je 119 dopisov in odposlalo se jih je nevšteví mnogobrojnih vabil — 269. Društvo je šteló 75 članov in gmotne razmere so bile povoljne; društveni promet kaže nam ogromno številko 1722 gld., od katerih pripade večina na slavnostni koncert.

V društvo je dohajalo 49 časnikov in sicer 10 politiških, 21 leposlovnih, 7 gospodarskih, 2 šaljiva; po jeziku je bilo 24 slovenskih, 5 hrvatskih, 3 češki, 5 ruskih, 12 nemških, 1 laški.

Borilni klub je štel 25 članov pod vodstvom t. stud. iur. Ravniharja. Borilne vaje so bile v početku, pred božičem, jako dobro obiskovane,

pozneje je pa zanimanje za vaje ponehalo; vzroki zato so različni; gotovo ni najmanj slavjenje 25-letnice, ki je zahtevala jako veliko časa in prostora, sicer pa moremo tudi reči: inter Musas silent arma. Denarno stanje klubovo je bilo prav ugodno.

Tamburaški klub je štel 15 članov pod vodstvom t. stud. med. Milavca. Klub je nastopal deloma sam, deloma skupno z onim akad. društva «Zvonimir». Nastopili so tamburaši pri zborovanji slov. fer. društva «Sava», jedenkrat pri slovenskem klubu na Dunaji, pri veselici «Slovenije» in «Zvonimira» ter pri komerzu bolgarskega akad. dr. «Balkan». — Dohodkov je imel klub 16·60 gld. tako da ima sedaj imetja 26·80 gld. nevštevši godal in muzikalij.

Pevski klub pod vodstvom t. stud. phil. Zupanca imel se je boriti, kakor vsako leto, z raznimi zaprekami, posebno z nebrižnostjo pevcev. Takoj po veselici potihnilo je petje in še le pozneje se je nekoliko oživelo, ko so se delale priprave za komerz.

Tehniški klub je štel letos 10 rednih in 13 izrednih členov in sicer 14 Slovencev, 7 Hrvatov in 2 Bulgara. Načelnik je bil stud. ing. Ciuha. Klub ima od 15. nov. svojo čitalnico v IV. okraji. Petje in borenje se je jako marljivo gojilo. V zadnjem časi ustanovil se je tamburaški zbor. — Klubu dohajalo je 19 časopisov in sicer 10 slov., 4 hrv., 2 češ., 1 bol. in 2 nemška. Gmotne razmere so bile dobre; dohodkov je bilo 209 kron, stroškov 203 krone.

Slovstveni klub je imel v početku tečaja 18, koncem 10 članov. Načelnštvo menjavalo se je od seje do seje, tajnik je bil t. stud. phil. Poljanec. Klubove seje so bile vsak teden jedenkrat, skupno 12. Pri vsakej seji je bilo na dnevnem redu berilo, kateremu je sledila ocena, in jeden ali dva referata. Beril je bilo 12, ocen istotako, in 13 referatov.

Tiskovni odsek za izdajo društvene spomenice zbiral je marljivo gradivo ter vporabil poleg društvenih listin 45 zapiskov dr. arhiva, poleg tega 16 drugih knjig, 11 različnih spisov in ustmenih in pismenih podatkov. Tiskalo se bo 1000 izvodov, vsak na 10 polah v tisku «Narodne Tiskarne». Spomenica se pokloni častnim članom, starešinam in podpornikom. 700 iztisov pošlje se takoj mej svet; od teh jih pripada bivšim in sedajnim članom 600; 300 iztisov obdrži društvo v lasti ter jih prej ali poslej razproda.

Po poročilu preglednikov da se vsemu odboru absolutorij. — Pri volitvah za letni tečaj so bili voljeni z veliko večino: Predsednik stud. phil. Jos. Žilih; podpredsednik: stud. iur. Dav. Zwitter; tajnik: stud. phil. Jan. Mulaček; blagajnik: stud. iur. Škender Šešek; knjižničar: stud. phil. Jos. Komljanec; arhivar: stud. phil. Ivan Orel; gospodar: stud. iur. Fr. Šmid; namestnika: stud. iur. Al. Bizjak, stud. vet. Ed. Engelmann; pregledniki: stud. tech. Al. Ciuha; stud. iur. St. Kogej; stud. phil. Iv. Maselj.

Dne 5. majnika je priredilo društvo komerz v proslavo 25 letnice svojega obstanka. Ker se je o tem uže v «Slov. Narodu» obširno poročalo, pripomnimo samo, da je bila udeležba jako mnogobrojna in da so društveni pevci ter tamburaši «Tomislava», «Zvonimira» in «Slovenije» kar najčastneje rešili svojo nalogo.

Ravno isti večer so se tudi sešli bivši v Ljubljani bivajoči «Slovenijani» k skupnemu večeru, katerega so preživeli v prijetnih spominih na pre-

teklost; ob istej priliki so nabrali mej seboj 150 kron ter jih odposlahi našemu društvu ter tako pristopili kot podporniki ozir. starešine.

Dne 6. majnika je imela «Slovenija» izlet v Neuwaldegg. Lepo številce se je zbralo, 30 členov, med katerimi so bili tudi jeden Čeh, jeden Srb in par Hrvatov. Vreme je bilo jako ugodno, in pri veselej govoric in sladkem petji prišel je le prerano trenotek, ko smo se morali vrniti mej zidove naše prestolice.

Hrv.-slov. veterinarski klub „Tomislav“ na Dunaji je imel svojo II. redno skupščino 20. aprila. Iz poročila odborovega je povzeti, da klub lepo napreduje. Sedaj šteje 23 rednih članov in 1 ustanovnika. Najel si je stanovanje ter priredil čitalnico, kjer najdejo člani potrebnega razvedrila. Klub dobiva uže 16 časopisov — po največ slovenskih in hrvaških, — kateri so z ozirom na vsebino takó raznovrstni, da lahko najde vsak član primernega berila. Dalje je poročal predsednik, da tamburaški zbor, obstoječ iz 9 članov, pod vodstvom g. Auera krasno vspeva.

Zatem je sledila volitev tajnika in izbran je bil g. vet. Dragan Pozajič.

Gledé na slabo denarno stanje klubovo predlaga odbor, da se naloži mesečna doklada. Predlog — da vsak član plačaj poleg rednega mesečnega prinosa še doklado 50 nov. in to toliko časa, da se klubu zboljšajo gmotne razmere — odobri se.

Pod stoloravnateljstvom g. Evg. Podavbsky-ja začel se je nató jako vesel zabavni del, pri katerem je društvo razveselil z več komadi tamburaški zbor. Skupščine so se udeležili zastopniki «Zvonimira», «Balkana», razven tega tudi nekateri Slovenci in Čehi.

Uvidno je iz vsega, da se novo zasnovani klub lepo razvija. Ker je pa neizogibno potrebno, da si naroči nekaj listov tičočih se veterinske medicine in da si počasi nabavi tudi lastno knjižnico, upati je, da slovenski in hrvatski rodoljubi ne bodo pozabili nánj, temveč da bodo pritekli na pomoč klubu, ki je še mlad in se ima boriti z raznimi težavami.

Klubovo stanovanje: Dunaj, III. Boerhavegasse 1. Mr. . .

Srbsko akad. prúštvo «Zora» na Dunaji je slavilo dne 8. majnika spomin 300letnice, odkar so se kosti sv. Save sežgale. — Lepo število slovenskih gostov je posetilo ta dan naše južne brate; akad. društvo «Slovenija» je bilo tudi jako častno zastopano.

Akad. društvo „Triglav“ v Gradci izvolilo si je za poletni tečaj sledeči odbor: predsednik: cand. iur. Vinko Strgar, podpredsednik: cand. phil. Ludvik Verbnjak, tajnik: stud. phil. Milan Mencinger, blagajnik: stud. iur. Fran Žižek, knjižničar: cand. med. Ferdo Kunaj, gospodar: stud. phil. Josip Wester, odbornik namestnik: cand. med. Zmagoslav Supan.

Na graškem vseučilišči je bilo v minolem zimskem semestru vpisanih iz Kranjskega 66 slušateljev in sicer 29 jur., 29 med. in 8 modr. Vseh slušateljev je bilo 1569.

Iz Ljubljane. — Oglašajo se dopisniki iz vseh krajev kranjske dežele, da postavijo «trajen» spomenik svojemu zavodu v našem mesečniku. Zakaj bi neki ljubljanska rejalka ne zaslužila tega? — Morebiti zato ne, ker je «črna šola»? — Pri tej priliki mi pride vprašanje v glavo: Zakaj neki jo imenujejo tu pa tam še sedaj «črno šolo»? — Odgovor bi bil ta: Na tej šoli se poučujejo v nerazumljivem jeziku «visoke» znanosti. Pri prostemu ljudstvu je bila vsa šola skrivnost in zato se je malo brigalo za njo.

Tudi sedaj odide le malo kmečkih sinov z maturo, ker nemški jezik dela nekaj nepotrebnih ovir. Kaj pa mestni sinovi? Dokaj je takih, ki vstopijo kot pravi pravcati Slovenci, po maturi se pa tukaj odzovejo povabilu zloglasne Karnijolije na veliko «knajpo».

No pa upam, da gre na boljše, ker slovenski očetje izpoznavaajo, da ne morejo biti vsi sinovi «gospodje».

Kakšne razmere so na tej šoli? Grajati se v obče ne more dosti. «Prali» niso ničesar, ker Bog nas ni obdaril z nobeno «ligo», in za kaplanske «bôre» se tudi nihče ne zmeni, ker v tem oziru je vendar še dosti poštenosti mej nami, če smo tudi v «črni šoli». Oh, ligaši, kakšni spovedniki boste pač? . . . V narodnem oziru vlada največja «tolerantnost» in so dobri prijateljski odnošaji mej dijaki vseh narodnostij in veroizpovedanj. Iz tega se lahko sklepa, da ni niti narodnega, niti verskega fanatizma mej nami; tudi socializem, anarhizem, nihilizem etc. so neznane reči, kar se gotovo «mnogim» čudno zdi.

Pač pa je začela zopet razsajati nekaka nalezljiva bolezen. Nekaterih se je uže kar popolnoma prijel. Huda je kakor tuberkuloza; kvarna ni samo telesu, temveč tudi narodnej, duševnej, gmotnej in socijalnej stvari — ta bolezen je «internacionalno krokanje».

Rekel sem, da samo nekateri bolehajo, drugi iščemo zdravila. Bolniki se hvalijo s to boleznijo. . . . Vodja je doslužen. . . Življenje brezskrbno. Nekaternikom se je pa treba baviti s «hiperbolami in parabolami» tudi izven šole. Kedaj se to torej lažje študuje, kakor ravno o mesečnem svitu.

Antikrokar.

Listek.

† **Lavoslav Batič**, umrl 27. apr. na Cesti. Imel je lep spreved, katerega se je udeležilo tudi mnogo okoličanov in Goričanov. — Porojen iz imovite rodbine, jurist na Dunaju, kjer je vstrajno in vpešno deloval v «Sloveniji», kateri je bil tudi več semestrov blagajnik, potem tajnik in slednjič predsednik. — Ostal je društvu zvest tudi, ko so je ostavili njegovi sodeželani iz seperatistiških ozirov. Zlasti je bil delaven v odsekih za slavnosti, za katerih vspeh je zelo mnogo pripomogel, ker je bil zlasti v salonu na svojem mestu in se znal izbornu vesti v najodličnejših družbah. — Zadnji čas je pripravljajoč se za 3. rigoroz opustil društvno delovanje. Bil je ljubeznjiv tovariš in prijatelj in navdušen Slovan, dasi nikdar ni ljubil praznega kričanja, ki se tolikokrat pojavlja pri dijaštvu, ker je dobro vedel, da le dejanja, ne pa besede veljajo.

† **Miroslav Plesničar**. Dne 7. t. m. zvečer se je preselil v večnost zopet jeden nadepoln mladenič, učitelj M. Plesničar. Svoje studije je dovršil odlično uže v 19. letu v Kopru in postal potem učitelj na Reki-Policah pri Cerknem. Dasi krepke postave, čutil je v sebi kal boleznij uže dijak. Vendar se mu je na deželi zdravje začasno zboljšalo, a pošle jeseni zopet tako poslabšalo, da je moral prositi odpusta in preseliti se k svojim roditeljem v Idrijo. Nadejal se je vedno, da še ozdravi, a smrt L. Batiča ga je tako prestresla, da je koj po tej vesti v groznih mukah izdahnul svojo blago dušo — imajoč še le 22 let. — Pokojnik je bil značajan narodnjak in nav-

dušen Slovan, hkratu pa priden in delaven, kakor mravlja. Proučaval je neumorno slovensko, rusko in hrvatsko slovstvo ter nabiral kot učitelj mej ljudstvom narodno blago. Prevajal je iz ruščine jako točno in vestno v «Slovanskem Svetu», «Eдинosti» in «Soči». Njegov prvi prevod je priobčen v «Ed.» leta 1891 («Ruska Ofelija»). Z lastnimi proizvodi je prišel na dan še le v «Vesni», ker mu je bilo vedno geslo: «najprej se uči, potem delaj». Pisal je tu v prozi in v verzih v prvih dveh letnikih, a letos mu ni več dopuščala bolezen. Iz njegovih proizvodov se jasno kaže nadarjenost, zato bi bil gotovo še mnogo koristil svojemu narodu.

Operni pevec g. J. K. Trtnik je priredil v Ljubljani svoj koncert, ki je glede na umetniški vspanje bil popolen. Pri tej priliki pojavila se je kritika, kateri glede na osobno žaleči ton cenjenega našega rojaka moramo z vso odločnostjo nasprotovati, da si bi tudi mi želeli, da bi vzprejel g. T. v svoj program nekoliko več slovenskih in slovanskih točk ter povdarjal nekoliko manj svoj poklic nemškega opernega pevca. Proti tujim točkam se pač ni protestovalo; v glasbi vlada naj mejnarodnost, in hvaležno vzprejmimo od soseda užitek, katerega žal iz lastne moči ne premoremo. Koliko pa je koncertnih skladb slovenskih? Operne pa še nobene! Hvaležni torej bodimo g. Trtniku, da nas je seznanil vsaj deloma z Wagnerjevimi proizvodi. A zakaj ni peval v slovenščini? ugovarjalo se je. Ne glede, da je priučitev novega teksta precej težavno; kje bi dobil dober tekst v naglici in kaj bi bili s tem na boljšem? Ali ne bi bilo povelečevanje tujega proizvoda v domačem jeziku še mnogo neprimernejše, nego v tujem? Nesrečno bilo je orožje, koje se je hotelo porabiti menda iz osebnih razlogov proti pevcu, in vspanje ala Sanho Panza.

Gledališko pismo II. Prva sijajna sêzona našega jedinega odra je končana: z zaključkom smo povsem jako zadovoljni, da, mnogo zadovoljnejši nego smo menili, da bomo. In kako ne?

Ni-li dal konec sêzoni prvi dušek toli potrebni prostodušni kritiki? Nismo-li čuli iz vseh duševnikov ljubljanskih ostre sodbe in v glasu dramatiškega društva uprav najostreješe?

Čudili smo se in srce se nam je vzradostilo, kajti dosegli smo, kar smo želeli: Bile so to precej iste besede, kot naše — le malo radikalnejše še. Dal Bog, da nahajamo tako možatost vsikdar in ne le stoprv tedaj, ko je graja v ustih vsega občinstva.

Nova nada se nam je vzbudila, da se bo še prospelo naše gledališče, da bo še energiško delovalo na sijajnejšo bodočnost, ko smo čitali one vrste. No, upanje naše ni bilo zaman. Skrbni odbor dramatiškega društva v zvezi s krepko podporo sê strani mladega gledališkega podpornega društva je uže poskrbel, da tudi v bodoči sêzoni naš oder primerno napreduje.

Dobro uvežbano operno osobje ostane do mala isto, večje spremembe pa se izvrše v drami in to uprav v glavnih ulogah. Dasi je na malo zaostali naši drami precej dela in popravila potreba, vendar upamo, da v bodoče ne bode toliko zaostajala za opero nego doslej. Več dobrih ulog bo treba pač zastaviti z novimi močmi in pogibeljno mnogostranost v značajih možno odpraviti.

Zajedno se nam vriva misel, bi li ne kazalo delovati na to, da se zbor opere in osobje pri drami «druge vrste» strne. Kajti dosedanja izkušnja z ločenima zboroma nam je pokazala, da ima vsaki zase premalo prakse,

pa, da se vrše mej jednim in drugim osobjem teh «umetnikov nižjih pavrst» tudi kruti boji polni vzajemnega zbadanja, hvala Bogu, le z besedami — kakor pa je sicer povsodi ob enakih razmerah navadno.

Zato bi se nam videlo najboljše, da se oba zbora strneta in le po 6 do 10 oseb z ulogami prve vrste tako v operi kakor v drami ostane razdeljenih za te glavni vrsti. S tem bi se vzrodila večja sloga mej vsem osobjem, vodstvo bi osobje pa tudi lažje nazorovalo. Vrhu tega bi vzmožni zaslužek omogočil tudi tem sotrudnikom, osvoboditi se drugih postranskih, danes še glavnih njihovih poslov, in bi silno ugodno uplival na razboritost njihove routine.

Toliko je prvo razmišljanje!

Istina, da je vodstvo kranjske hranilnice določilo prvi rok 20.000 gld. za zidanje novega samo nemškega gledališča, pa nas navdaja tem bolj z veseljem, ker nam priča, da je naše gledališče zmagovito izšlo iz tekmovanja z nemškim odrom. Kmalu bode samo slovenska vila gospodovala na parketih deželnega gledišča, nemška pa se umakne čim preje v samoto novega doma, katerega bo zidala z žulji slovenskega shranjevalca in zbiralca nemška splendidnost.

To je nova točka, na katero nam je bolj in bolj pozorovati!

Ob tej pa zajedno ni pozabiti, da se nam prej ali slej odpre še celjsko gledišče, da bode kedaj i Idrija, ali pa boljša naša letovišča potrebovala svojih odrov in da nam bo to vse poskrbeti z domačega odra.

Tu je dela še dosta, dosta; tu je še prostora, častij in slave mladim skladateljem in spisovateljem dram, burk itd., tu bo mesto še marsikakemu slovenskemu slavčku, tu bo še treba nekaj «spekulativnih glav» za artistsko vodstvo in intendancijo, kajti naše gledišče je doslej stoprv frfotalo nalik mladičem, ki brez starke revno tavajo sem pa tam, zadnji dve zimi pa sta mu vrasli peroti, da se je dvigalo na višjo in višjo postojanko:

Dal Bog in sreča junaška, da mu ni nikdar previsoka. . . .

Severus.

Listnica uredništva in upravnštva.

Gpa. Zmagoslava. Nam bo dobro došlo, če bo ugajalo.

G. Miroljub. Poslali ste sicer mnogo; držite se znanega: non multa sed multum; je vse preveč «cerkveno».

G. M. R. «Sreče ni», stara in žalostna stvar. «V čolnu», veseli nas, da je bilo vse le senj.

G. L. v L. Vašega dopisa ne moremo priobčiti, predno nam neovrgljivo ne dokažete, da je dotičnik res prejel 10.000 «rimskih» lir za «svoje namene».

Ker smo poslali, kakor smo uže poročali, samo 1. in 2. štev. na ogled, smatramo ono gospodo, katera ni poslala 3. in 4. štev. nazaj, za naročnike ter zajedno prosimo, da poravnajo, kar so zaostali.

— «VESNA» izhaja 20. v meseci na 24 straneh ter stane za vse leto 2 gld.

Rokopise, dopise in naročnino sprejema uredništvo in upravnštvo na Dunaji: Wien,

VIII., Lange Gasse. 48.

Odgovorni urednik dr. Fr. Tomišček. — Zalagajo «Vesnani» na Dunaji.

Tiska Dragotin Hribar v Celji.